

Szilágyi Mária

A mese szerepe az anyanyelvi nevelésben

Nagy érdeklődés közepette zajlott ez év márciusában Veszprémben a IV. Mesefesztivál. Ebből az alkalomból a média egyes képviselői és a szakemberek, valamint pedagógusok és szülők mondták el véleményüket arról, hogy milyen fontos a mesehallgatás a kisgyermekeknek. A vélemények megegyeztek abban: nem mindegy, hogy milyen formában kapja meg a gyermek a mesét.

A gyermek számára a korai olvasmányélmények formája a legfontosabb tapasztalati forrás a bontakozó írásbeliséghez. Azok a gyermekek, akiknek sokszor olvastak otthon, hamar megértik, hogy a nyomtatott szöveg jelentést hordoz, és viszonylag könnyen tanulnak meg olvasni, amikor iskolába kerülnek.

A felnőttek néha azon vitatkoznak, hogy szabad-e meséket olvasni a gyermekeknek, hiszen a mesék brutálisak, kegyetlenek, félelmet keltenek, mint például a *Grimm mesék*, a *Hófehérke*, a *Jancsi és Juliska*, vagy éppen az *Andersen mesék*. A fejlődéslélektannal foglalkozó szakemberek egyértelművé teszik, hogy a kisgyermek szellemi, mentális, érzelmi fejlődése szempontjából nagy jelentősége van a mese hallgatásának a képi szimbolikus világ kialakulásához és további fejlődéséhez.

A gyermek számára fontos a mese, csak nem mindegy, hogy milyen formában kapja meg. Felolvassuk neki, vagy leültetjük a TV elé, nézze a mesefilmet, esetleg egyedül, és nincs kihez fordulnia kérdéseivel. Kellems emléke a gyermek számára, ha a mesét először a nagypapjától hallotta. Egyes szülők bevezették otthon, hogy a kisgyermeknek egyik este mesekönyvből mesélnek, másik este diavetítést tartanak. Mindenképpen kedvező hatású, ha a gyermek maga választ magának mesét. A szülőknek alkalmazkodni kell a gyermek életkorához és neméhez is.

Óvónők tapasztalatai szerint azoknak a kisgyermekeknek, akiknek mesélnek otthon, élénkebb a fantáziájuk, és jobb a rajzkészségük is, mint azoknak, akik otthon nem részesülnek mesélésben. A diafilm előnye a kisgyermek számára, hogy állóképet lát, a feliratot olvassák neki, és vissza is lehet térni rá, kérdezni lehet, hosszabban elidőzhetnek az apróbb részleteknél. A szépen felolvasó szülőtől a gyermek érezheti a beszéd ritmusát, a szavak hangsúlyát, segít a beszéd tanulásában.

Egészen kicsi korban a gyermek nem tudja még különválasztani a mesét és a valóságot, ezért jó, ha közvetlenül kérdezhet és választ kaphat a szülőtől, a felnőttől. A klasszikus mesében a jó elnyeri jutalmát, a gonosz a büntetését. A modern mesékben ez nem mindig van így.

A meseíró vélekedése szerint a médiában keveset lehet hallani a mesékről, a kereskedelmi televíziós csatornákból kiszorult a mese. Nehéz a mai meseíró helyzete, kevésbé tud konkurálni a televízióval, a számítógéppel, a játékprogramokkal. Vissza kellene térni oda, hogy a gyermek bölcsődés és óvodáskorban megtanul játszani. A későbbiekben lehet csak megtudni, hogy a „kakaóbiztos” számítógépes programok

kedvező vagy kedvezőtlen hatással lesznek-e a kisgyermekek személyiségfejlődésére, különösen az érzelmi életük alakulására.

Többgyermekes szülők véleménye szerint a gyermek számára maradandó élményt nyújt, ha a szülő fejből mondja a mesét, mert így természetesebb, élményszerűbb a hatása. Közvetlenebb az érzelmi kapcsolat a szülő és a gyermek között.

A felnőttek is szeretnek a mesevilágban élni. Minden bizonnyal a gyermekkorban hallott mesék folyománya, hogy az ember felnőtt korában is szereti a mesét. De ha gyermekkorban el is maradnak a mesék, azért még a felnőtt is szeretheti azokat: a fantasy irodalomnak és fantasy filmeknek is sikere van a felnőttek világában.

Érdemes figyelemmel lenni arra, hogy milyen fajta mese kívánatos, és milyen nem kívánatos a gyermek fejlődése szempontjából. Fontos számára, hogy a mesét, történeteket, amiket hall, be tudja építeni kis fantáziavilágába, ez ugyanis hozzásegíti érzelmgazdagsága fejlődéséhez, növeléséhez. A jó és rossz harcának elhatárolódása szintén jelentős mértékben hat a személyiségfejlődésre. Ebből a szempontból az állatmeséknek is fontos szerepük lehet. Az állatmesék azon kívül, hogy megszerettetik a kisgyermekkel a körülötte lévő, és a távolabbi állatvilágot, a természet szeretetét, rendszerint kis tanulsággal is záródnak. A klasszikus Grimm vagy Andersen mesékben a látszólag horrorisztikusnak tűnő hétfejű sárkány átmenetileg válhat ki félelmet vagy szorongást, hiszen a mesék befejezése a gonosz sárkány pusztulása, míg a JÓ elnyeri jutalmát. A gyermekek valóságérzetének alakulása folyamatos, idővel el tudják különíteni a mesét a valóságtól. A valóságban nincsenek hétfejű sárkányok, tehát nem kell félni tőlük. Három éves kor körül már differenciálni tudnak a Jó tündér és a Rossz tündér között, a még kisebb gyermeknek azonban más jellegű mesét kell mondani: általában négy soros, rímekbe faragott versikéket. Különösen ajánlatos a háziállatok világából meríteni számukra.

A felmérések és egyéb úton szerzett tapasztalatok szerint egyre kevesebb gyermeknek olvasnak otthon mesét, viszont egyre tájékozottabbak a rajzfilmek, televíziós sorozatok és a számítógépes megjelenítés világában. A gyermek személyiségének alakításában nemcsak az otthoni szülői, óvodai, iskolai környezet, hanem az interaktív média is részt vesz. Ez utóbbi befolyása nem mindig kedvező irányú. A felolvasott mese más hatást vált ki a gyermekből, mint képileg is illusztrált formája. A felolvasott mese esetében a saját fantáziavilágából, képi világából merít.

A mesealkotók számára tág lehetőséget kínálnak a hazai és külföldi népmesei elemek, hagyományok. Ezekben a Jó és a Rossz harcában megtalálhatók a nevelési szempontból fontos tanulságok is.

Természetesen kellenek a modern mesék is, csak megfelelő keretek között. Úgy tűnik, hogy a távoli múltban játszódó régi, kosztümös mesék, amelyekben sokféle indulatot és agresszivitást tartalmazó elem is található, mégsem olyan félelmetesek, szorongást kiváltóak a kisgyermek számára, mint a napi valóságot tükröző vagy az úrfantáziát közelbe hozó, erőteljes hangeffektusokkal aláfestett történetek. Ezek aligha mozgatják meg a kisgyermek fantáziáját, hiszen készen kapja az élményeket.

A Konferencia legfőbb tanulságai közül hadd emeljük ki még egyszer: a meséken felnövő gyermekek fantáziavilága gazdagabb, változatosabb, kreatívabb, mint akik mindebből kevéssé, vagy egyáltalán nem részesültek!